

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԴԱՆԶԱՐ

ԽՍԲԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՊՈԼՏ, ՂԱԶԱԹԻԱ, ԵՍԳԻ ՊԱՆԻ ՕՍՍԱՆԻ

Հասցեական և ռեզիդենցիայի կամ այլ գրություններ
են չի դարձուր

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK
GALATA, ancien local de la BANQUE IMP. OTT.
CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՀԱՅՐԵՆԻԿ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱՅ

ՀԱՏԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Պոստի համար	300	75	ՊՐԶ. ՄԵԼԻՍ
Գաղափարներ	150	40	ՊՐԶ. ՄԵԼԻՍ
Գաղափարներ	300	100	ՊՐԶ. ՄԵԼԻՍ
Գաղափարներ	150	50	ՊՐԶ. ՄԵԼԻՍ
Գաղափարներ	75	25	ՊՐԶ. ՄԵԼԻՍ
Օտար երկիր	300	25	ՓՐԱՆՔ
Ռուսիա	300	10	ՓՐԱՆՔ

Թղթատարի ծախքը խմբագրության վրայ
[Գրամի փոխարին փոխարին փոխարին 145 ՊՐԶ.
փոխարին փոխարին 100 ՊՐԱՆՔ]

عاشق باق عائد
چوبه نیک غزوه سی اداره سنه

ՀԻՊՈԿՐԱՆ ՓԱՍՏԵՐ

Ձեկը կարծես որ ամուսնալուծության խնդիրը սեղանի վրայ բերելով, մեծ դժայիմամբ մեր տուած պիտի ըլլայինք մեր ժողովրդին և նա- մակներ կը ստանանք, ուր մեզ կը յորդորեն լուրջ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան ենթարկել այս հարցը որ ոչ միայն անհատական է, այլ հանրային, որմէ ոչ միայն սոս- կականներու երջանկութիւնը կախ- ւած է, այլ եւ նաեւ հանրային կեանքի կանոնաւորութիւնը:

Մտքէ չենք անցնել թէ լրագ- րական յօդուած մը, կամ հանդէսի մը խորին ուսումնասիրութիւնը մեր մէջ այն միջոցներէն ըլլայ որոնք կարող են լուծում մը առաջ բե- րել կտրուկ եւ շուտ: Եւ, ճշմարի- տը, չենք ալ փափաքիր որ այսպիսի հարցեր շուտ լուծուին, առանց ման- րաբանական վիճաբանութիւններու, որովհետեւ այն համոզումը ունենը թէ որ եւ ինչ կնճիտի մը մասին մե- կուն արտայայտած էն զօրաւոր փա- տարն իսկ կրնայ ըլլալ որ հակա- ուսկողմի մը կողմէ հերքուի անկէ ալ աւելի զօրաւոր ուրիշ փաստով մը: Անտարակոյս դժբախտ յարկե- րու տակ հարիւրաւորներ, հազա- րաւորներ կշռի մէջ դրած ու չա- փած են յաճախ ամուսնալուծու- թեան առաւելութիւններն ու ան- պատեհութիւնները, եղած են այ- րեր որոնց մտքին առջեւ կնաթողու- թիւնը երեւցած է իր փրկութեան միակ միջոց, եղած են կիներ ու- ըրոնք արցունքներով անիծած են ի- րենց ամուսնութեան օրը: Բայց չենք կարծեր որ, մինչեւ հիմայ, ազգային մամուլը իրեն լրջաբար նիւթ չ'ընտրած ըլլայ այս խնդրին, ընտելութիւնը, որ կատարուելու է, ըստ մեզ, բազմադիմ տեսակեա- ներով:

Մենք կը նկատենք ասիական այ- սուհետեւ իրեն լրագրութեան չըր- ջանակին պատկանած նիւթ մը, ո- րու մասին պարտաւորութիւն կ'ըզ- գանք հաղորդելու ժողովրդին ինչ լուսարանութիւն որ սյգ ժողովուրդը մեզ պիտի տայ: Մենք պիտի լու- սաւորուինք մեզ տրուած տեղեկու- թիւններէն, որոնցմով ալ մեր ըն- թերցողները պիտի հասնին քայլ առ քայլ այն ըմբռնումին, այն գաղա- փարին զոր հարկ է որ ունենան: Կամ աւելի հաստատ պիտի կենան իրենց նախկին կարծիքներուն վրայ, կամ փոխեն պիտի դանտը: Երկու պարագային մէջ ալ մեր ընթեր- ցողները պիտի որդեգրած ըլլան վար- զագետութիւն մը, յետ անձնական յննութեան, գիտակցաբար, և ոչ թէ կուրօրէն, առանց ընտելացում- թեան: Այս նպատակին հասնելու գործին մէջ, մեզ կրնան հետեւա- բար օգնող ըլլալ բոլոր անոնք որ նկարագրու փաստեր ունին ի նպատ- կամ ընդդէմ ամուսնալուծութեան գաղափարին: Պատահած դէպքերու վիճակագրութիւնը գործի մը մասին

չափ աւելի համոզիչ փաստեր կրնայ ընձեռել մեզ քան մարդկային էն իմաստուն կարծուած միտքը: Մարդ- կային միտքէն արդէն շատ զուշա- նալու ենք, երբ անկա, ինքնիրեն մնալով, նիւթական աշխարհիս չիու- մէն դուրս և հեռու, թուշտեղով վերացականութեան մը միմտորտին մէջ, կը յաւակնի մեր քայլերը ուզ- զելու երկրիս վրայ: Այդ մարդկային միտքը չէ՞ որ միեւնոյն բանին ճշմար- տութիւն կ'ըսէ լեռնէն ասդին և մո- յորտրիւն լեռնէն անդին: Ամէն պատիւ ուրեմն վիճակագրութեան:

Կարեւոր քաղաքէ մը մեզ հա- ղորդուած են հետեւեալ դէպքերը. Վաճառական մը որ ճանչցուած էր նաեւ իբրեւ բաւական ուսեալ և զարգացած «սարիֆ» իրմէ շատ պղծիկ աղիկ մը կ'առնէ: Ճարտիւ մայրա- յեղ տարբերութիւնը այնպիսի բան մըն է որ ոչ կրճը կը հասկնայ ոչ բարոյական: Բնութիւնը յանձնաւոր է որ ելեր ստեղծեր է մանկութիւն, երիտասարդութիւն և ծերութիւն, և երեքին մէջ ցանկեր է մէկ մէկու դէմ հակակրթութիւն: Բիշ ատեն ետքը աղիկը կը սկսի ամբաստան- ուիլ իբրեւ հետամուտ երիտասարդի մը սիրոյն: Երկու երիտասարդները զիրար կը սիրեն: Լատ աշխարհիս ծիծաղելի նկատուած բոլոր վիճակ- ները հետեւեալ կը ստեղծուին էր- կանը համար: Վաճառականը կը պնդէ որ պատկը իրեն իրաւունք տը- ւած է պահանջելու որ աղիկը զին- քը սիրէ, և ձեռքը փաստանցելու կ'աշխատի, ապացուցանելու համար որ աղիկը չուզէր ճանաչալ էրկանը այդ իրաւունքը: Օր մը կը յաջողի, քաղքին մէկ մօտակայ գիւղին մէջ, բռնել կիներն ու սիրահար միա- սին: Իրեն եղած զրկանքը ալ ակ- ներեւ էր: Կը գիտէ պատժական դատարանին, մեղաւորը կը փախչի Եւրոպա, կը մնայ հոն ժամանակ մը եւ ամէն ընտ մեղաւորէ յետոյ կը վերադառնայ: Սերուհի և սիրահար հիմա կ'ապրին միասին իբրեւ թէ յայնի պատկով կարգուած: Վաճառա- կանը կը դիմէ հազար հեղ Առաջ- նորդարանին, խնդրելով որ իր փի- ճակը ի նկատի առնուի, իր առաջին ամուսնութիւնը լուծուի և վերստին ամուսնանալու արտօնութիւն ստա- նայ:

Առաջնորդարանը մօտիկ չ'ըրաւ, որովհետեւ այսպիսի պարագայի մը վրայ սովորութիւն չունի նստիլ ըրն- ութիւն մը բանալ և վճիռ մը տալ: Թէ արդեւք աղիկը արդարանայի՞ք թէ ոչ, թողունք աստիկա, բայց էր- կանը եղած զրկանքը անտրանայի է: Կրճըսով իրեն քոյր «ՏՈՒՄ» էր շատ փոքր աղիկ մը առնել, ասի- կա ընելով կրճիկ առջեւ մեզք մը չ'ըրթնց: Պատկը տուած է իրեն ի- րաւունք պահանջելու որ կիներ հայ- թայթէ իրեն ինչ որ պէտք է, սէր, գուրգուրանք, փայփայանք և մնա- նաւոր կեանք: Շատ ամուսններ կը գահանան միայն այս վերջինով (ի-

րենց գիտակցութեան է) բայց մարդ- երբ պարանալ չի տեսնար վերջապէս չի կրնար ամուսնացած նկատուիլ: Ա- մուսնացած վիճակ մը ունենալը՝ ինչպէս իրաւունք մըն է, սուրբ և որդարան որքան ապրելու իրաւուն- քը: Ինչպէս ընդունիլ որ մարդ- կային էակ մը կը յանցանքով յա- յողի գրեթէ ուրիշ մարդկային էակ մը այսպիսի իրաւունքէ մը:

Նոյն քաղաքին մէջ կայ, կը գրեն մեզ, ուրիշ վաճառական մը՝ որուն կիներ յայտնի կ'ընտրուի կ'ապրի էր- կանը տնէն դուրս, ուրիշի մը հետ: Զրկուած ամուսնիւր տեսնելով թէ հնարաւորութիւն չի կայ ամուսնալու- ծութեան դատ բանալու, որովհետեւ Առաջնորդարանը լսել անգամ չու- զել: Այդ պիտի ինչի մը, կը թողու իր ծննդավայրը, կ'երթայ ուրիշ քաղաք մը, ուր հոմանի մը առած կ'ապրի: Թանուէ կ'ընտրեն: Կիտի դատարար- տենք այս անգորէն կենակցութիւնը, բայց պիտի կրնա՞նք արդիւն համանի մը հետ կենակցել: Ոչ: Այդ՝ այս վի- ճակը միթէ աւելի՞ քաղաքական է քան վերամուսնութիւնը զոր սիրով պիտի կատարէր, եթէ՞ իրեն համան տրուէր Այս զրկուած մարդը պիտի ու- նենայ իր հոմանիէն զաւակներ, զոր եկեղեցին չ'ալիտ ճանչնայ, ապաք պիտի ուզեն ժառանգորդ ըլլալ ի- րենց ընական հօրը, ինչ որ եկեղե- ցին չ'ալիտ ճանչնայ: Այս անիրա- յունքները քանի մը մարդկային էակներ պիտի այսպէս քաշեն աշ- խարհիս վրայ, որովհետեւ ուրիշ մարդկային էակ մը անհաւատարմ ըլլալու յանցանքը գործած էր:

Նոյն քաղաքին մէջ, օր մը լուր կը տարածուի թէ Տիկին... թու- նաւորուած մեռեր է: Կասկածները կը կեղծանան: Երկար լընա: Ինչ- չու: Այդ էրկին քանի մը տարի առաջ փորձեր կ'ընէ թուանորին, բայց փառնովն առաջըր առնուած էր: Ժամանակ մը կ'անցնի իր թէ այլ և կնոջ մէջ նոր սէր և հան- դարտութիւն ծնած ըլլար: Երբոր այս վերջին աղետը կը կատարուի, ամէն մարդ կը խորհի էրկանը: Ենթադ- րեցնք որ կիներ, առաջին թուանոր- ման փորձին վրայ, իր կեանքին համար վախճալով, գիտնալ ըլլար Ա- ռաջնորդարանին: Մինչեւ իսկ եթէ թուանորումը ապացուցանելու յաջողէր, մինչեւ իսկ եթէ թուա- նորիչը պատժական դատարանին առջեւ դատաւարութեւ տար, նորէն չ'ալիտ յաջողէր ամուսնութիւնը լու- ծել տալու և վերստին ամուսնանալու: Այս անգամ ամուսնութիւն մէջ խեղճ կ'ընէ նախամեծար համարեց ձայնը քա- շել, հըն հնազանդ ըլլալ իր էրկա- նը, աշխատիլ սիրտը շահելու: Ո՞ր յանգեցաւ: Գիտնուած: Ամուսնա- լուծութիւնը այսպիսի պարագայի մը մէջ փրկութիւն պիտի ըլլար:

Երկի մը իր կնկանը վրայ կառ- կած ունենալով կը կարծէ թէ ծը- նած վերջին տղան իր չէ: Ինչի իրեն կ'ըսէ. «Եթէ այս տղան մէջ-

տեղէն վերցնեմ, կնկանս ու սիրա- հարին միջեւ կ'ապրէ կը վերնայ» Եւ, առտու մը, տղան կը թունաւո- րէ: Մայրը տղուն աւրուել տեսնե- լով, տան դեղերով փոխողական մը կուտայ, և տղան կ'ազատի: Կան- չուած բժիշկը կը շնորհաւորէ միա- միտ մայրը թունաւորութեւ մը տղան աղատած ըլլալուն վրայ: Մարամի և զարմացում էր կը հասկցուի օ- ըրն մէկը հօրը եղեռնական գիտա- ւորութիւնը: Կուր, վեճ և Պատ- ըրաբարանին գիտում զատուելու համար: Արդ, ո՞ր կ'ընէ կրնայ բնա- կիլ էրկան մը քով որ ցոյց տուած է ոճի գործելու այսքան հակամի- տութիւն: Այդ տունը դատաւար- տուած է դժօր մը ըլլալու:

Իրաւ է թէ Պատրիարքարանը զատեց զանոնք մարմնապէս, բայց տարակոյս չի կայ որ երկուքն մին զէթ անպարտ էր և առանց ա- մուսնի մնալու պարտաւոր չէր: Ինչու՞ այս զրկանքը:

Հարցում մը հիմա: Այս տեսակ պարագաներու մէջ ամուսնալուծութիւնը կրնա՞ր չա- րիքներու առաջին անգամ լի ըլլալ:

Ն Ա Ն Ս Ի

ՎԱՐՈՒՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆԻ ԶԱՄԱՐ

Լեւոն Լ. Շերտոնեան մեզ յանձնեց 80 զրուշ զոր վճարած են: Եղբարք Տօրամանեան, Արտաշէս Ստեփանեան, Պօղոս Պետրոսեան, Կո- պեռիկ Զամբարձումեան, Թադէոս Մը- կարտչեան, Կրիստօր Գոմ, Մարտիկ Անդրեանեան, Աղանեան Ս. Խոսեան, Երուանդ Մարեան Էֆէնտիներ:

Ստացանք 120 զր. Նանսիկ ձեռ- նարկին նուիրուած կրթչառական տետրակին վաճառութեւ:

Իրի 40 զրուշ վճարեց Տիկին Աննիկ Դա Կիկեան:

ՄԱՆԻՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱՐԶՈՒՆ

ՍԱՆԻՍԱՆ ԵՒ ԴԵՐԸ

Տիմա կամ մանիսա կոչուած մանած նիւթը որ Փօքր Ասիոյ շատ մը քաղաք- ներուն մէջ կը պատրաստուի, թրքական ճաշակի վրայ եւ անհասարակ գիւղա- ցիկն եւ հասարակ ժողովրդին պէտքը լրացնելու համար յիշուած պարզ, ա- ժան եւ հաստատու կտու մըն է, որ գաւառացի ընթերցողներուն գրեթէ բո- լորին ծանօթ է: Այս արհեստը մեր ո՞ր քաղաքները որ մուտք գտած է, այն քաղաքին տնտեսական վիճակը բարե- քելու կամ ապահովելու պիտաւոր մը: Ինչպէս ամէն արհեստ իր լաւ կամ յոյժ ազդեցութիւնը կրնայ ունենալ ժողովրդ- ցին վրայ, ուստի անկողութիւնը կամ մա- նիսա գործարարին նմալ իրեն նախապե- տական ու տարնի արհեստ՝ ունեցած է իր բարոյական օգուաններ ժողովրդին նկարագրին վրայ, բազմաառաջ պա- հելով զանոնք գաւառացիներին, զիւղ- յառքներն և մուսթիւններն:

ՄԱՐԶՈՒՆԻ ՄԱՆԻՍԱՆ Մանիսագործութիւնը Մարզոնին մէջ բաւական հին արհեստ մըն է, բայց 20

տարիէ ի վեր՝ արհեստը իր նախապես- կան վիճակէն բաւական վեր բարձրա- ցաւ՝ գործուած նիւթերու տեսակները բազմացնելով և աւելի զեղեցիկացնելով: Այնպէս որ այժմ Մարզոնի մանիսայի տեսակները կը պարուանակն Հայէսի, Անթապի, Մարաշի, Երզնկայի եւ ու- իր թաղաքներու բոլոր մանածեղէն տե- սակները. սակայն աւելորդ է ըսել որ այդ նիւթը պատրաստող գործիքները զգալի զարգացում մը կրած չեն եւ կը մնան գրեթէ հին վիճակէն միայն քիչ քիչ աւելի բարեփոխուած:

ԱՐՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՒ ՊՈՐՏԱՌՈՐՆԵՐ

Մարզանի բազմամարդութիւնը կը հաշուի իբր 5,500 տուն, եւ գրեթէ ամէն ընտանիք քիչ քիչ բազմաթիւ մարդեր հագու- տի եւ այլ առնիքն զգուտը պէտքերը կը հոգայ այս արհեստով. անկէջ զատ կը գործեն նաեւ իրենց կամ ուրիշին ապ- րանքը՝ իրենց շահուն և ապրուստին համար: Հոս միւս ամէն արհեստաւոր- ները, ինչպէս նաեւ վաճառականները, քրիստոնեաները կը բաղկանան: Դիւան- արարար 150ի չափ վարպետ ճանչցուած մանիսագործներ կան, որոնց կենն քիչ մը աւելին քրիստոնեայ եւ մնացոր- ղը իսլամ են: Նոյն ճանաչատութեամբ է նաեւ գործաւոր զաւր: Այս 150ի չափ արհեստաւորներէն իւրաքանչիւրը իր կարողութեանը համեմատ 10էն մինչեւ 300էն սակի գործընդեր կ'անենայ տոն- ներու մէջ, իւրաքանչիւր գործաւոր մը- սին ուստի անկեղծ համար իրեն յատուկ գործիք ունենալու պայմանով. քանզի չ'ունենալ միջեղծ թէ՛ առանց բացա- ռութեան՝ ամէն գործող իր տանը մէջ ունի իրեն յատուկ գործիքը, եւ մնա- ստ տները (տիւնդիլ) տուներու մէջ կը զրկուի գործուելու համար, ո՞չ թէ գործարանատիրոջ գործատունը, քանզի ասիական մեծ սեղի եւ ծախքի կարօտ է: Մարզոնի մէջ իբր գործաւոր աշ- խատող 4,000էն աւելի ուստի անկեղծ կայ: Երկու տարեկան արտադրութիւնը մա- տաւորապէս 800,000 թոր կը հաշուի: Բայց պէտք չէ մոռնալ միջեղ թէ այս արտադրութեան մէջ իսլամ թէ ք- ռիստոնեայ գլխաւոր դեր կ'անտրուեն են կին գործարարները, եւ ընդհանուր գործու որով թեան հարիւրէն 80ը կը կազ- մեն:

Մանիսայի մէկ թորը 30 փարայնի մինչեւ 60 փարայի կը գործուի, այնպէս որ իւրաքանչիւր թորը 9ական կանգալ ըլլալով՝ վարդ գործող մը որը 3-4 թոր կը գործէ և 2 լին մինչեւ 6 զանկան կրնայ շահիլ: Այս մանիսաները պատ- րաստուելէն յետոյ վրան նուր լեզմ (թիթիկ) մը կուտան, եւ ամենց ալ ար- տաքին փայլ մը տալու համար տեղ- սիկի թւ մեքենայէն կ'անցնեն խեղճ գործարարներէն յետոյ: Կարծիք մը ար- քէ տաւ որեւոր ալ այս գաղափարով կ'աղ ինչ: Վարձ խիճապար մը, եթէ օրը ուստի օրը ըլլայ, չաբախ մինչեւ 2,500 թոր կրնայ հանել, որով իւրաքան- չիւրը հասկան փարայէն չաբախը 250 զանկան կրնայ շահիլ:

Մանիսագործութեան շնորհիւ Մար- զոնի տնտեսական վիճակը բազմա- տարար բաւական բարեքել կրնայ հա- մարաւ: Հոս պատրիարքի կնիներ եւ ծոյցերը հազուադիւս են, տեղացի մո- լայիները գրեթէ ընտելացնելով եւ վերջին ծոյց խեղճութիւնն ալ հապ- տուղ պէ: Կիները միշտ զբաղած են իրենց անական գործերով եւ մանիսա- գործութեամբ: Իրենց խեղճ ընտանիքը եւ անխոր էրկինքը ապրեցնող զիւցաքն ու քաջ կիներ հոս տեսնել տարբորման բան մը չէ: Կոս աղիք կնիները չ'ունեն անական գաւառացիներն եւ ունենա- մուսթիւն որքան ունին երբեմն նոյն իսկ գաւառացի ամէն ծովեղեցի կ'ընեն:

Թ. Յ. ԹՈՐՈՒՆԵԱՆ

